

سرشناسه:	بشوی، محمدیعقوب، ۱۹۷۲
عنوان و نام پدیدآور:	پیشینه شیعه در قرآن از منظر فریقین (با تأکید بر آیه هفت سوره بینه)
مؤلف:	محمدیعقوب بشوی
مشخصات نشر:	قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۵
مرجع تولید:	مجمع آموزش عالی امام خمینی ﷺ
مشخصات ظاهری:	۲۵۶ ص
شابک:	۹-۷۳-۴۲۹-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه به صورت زیرنویس
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۶ (فیبا)
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۷ (فیبا)
یادداشت:	چاپ چهارم: ۱۴۰۰
موضوع:	تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴
موضوع:	Quran -- Shiite hermeneutics -- 20th century
موضوع:	شیعه در قرآن* / Shi'ah in the Qur'an*
موضوع:	شیعه -- دفاعیه‌ها و ردیه‌ها / Shi'ah -- Controversial literature
زده‌بندی کنگره:	۱۳۹۵ ب۵ ۹۳ ش / BP۱۰۴
زده‌بندی دیوبندی:	۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی:	۳۳۵۶۸۱۰

BP۰۹۴۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

پیشینه شیعه در قرآن از منظر فریقین (با تأکید بر آیه هفت سوره بینه)

مؤلف: محمدیعقوب بشوی

چاپ چهارم: ۱۴۰۰ ش / ۱۴۴۲ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ ● قیمت: ۵۸۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

< ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸:

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / دورنگار: داخلی ۰۹۱۰۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹۱۰۵ +۹۸ ۲۵

< ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

pub_almustafa @

http://buy-pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با تشکر از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نویخت

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● ناظر فنی: سید محمدرضا جعفری

● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر و یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، ed، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

پیشینه شیعه در قرآن از منظر فریقین (با تأکید بر آیه هفت سوره یّنه)

محمد یعقوب بشوی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله علیه و مقام معظم رهبری عنه‌الله می‌باشد.

«جامعة المصطفیٰ صلی‌الله علیه و آله و سلم العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمّدی صلی‌الله علیه و آله و سلم «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ صلی‌الله علیه و آله و سلم» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ صلی‌الله علیه و آله و سلم

فهرست

مقدمه.....	۱۱
۱. کلیات.....	۲۱
مفهوم‌شناسی.....	۲۲
۱. شیعه در لغت.....	۲۲
۲. شیعه در قرآن.....	۲۳
۳. شیعه در روایات.....	۲۵
الف) روایات شیعه.....	۲۵
ب) روایات اهل سنت.....	۲۶
۴. پیشینه موضوع.....	۳۷
شیعه از دیدگاه دانشمندان فریقین.....	۳۷
۱. دانشمندان شیعه.....	۳۸
۲. دانشمندان اهل سنت.....	۴۰
ارزیابی اجمالی دیدگاه‌ها درباره پیشینه شیعه.....	۴۲
دیدگاه اول: عصر رسالت.....	۴۲
دیدگاه دوم: پس از وفات پیامبر ﷺ.....	۴۶
دیدگاه سوم: در عصر عثمان و به وسیله عبدالله بن سبأ.....	۴۷
الف) آیه ابلاغ.....	۵۶
ب) آیه نصب.....	۵۸

- ج) آیه اکمال ۵۹
- د) آیه سأل سائل ۶۰
- سیف بن عمر کیست؟ ۷۰
- دیدگاه چهارم: فتنه الدار ۷۲
- دیدگاه پنجم: خلافت علی ع ۷۲
- دیدگاه ششم: پس از شهادت امام حسین ع ۷۳
۲. بررسی روایات شأن نزول آیه ۷۵
- آیه خیر البریه ۷۵
۱. مفهوم آیه ۷۶
- الف) خیر ۷۷
- ب) شر ۷۹
- ج) البریه ۸۱
۲. تفسیر اجمالی آیه ۸۳
۳. دلالت آیه «خیر البریه» بر رهبریت امام علی ع ۸۶
- الف) شر البریه در روایات شیعه ۹۱
- ب) شر البریه در روایات اهل سنت ۹۲
- بررسی روایات شأن نزول آیه ۱۰۱
۱. روایات شأن نزول و تنها مصداق آیه در منابع شیعه ۱۰۲
- الف) تفسیر فرات ۱۰۲
- ب) مجمع البیان ۱۰۳
- ج) البرهان فی تفسیر القرآن ۱۰۴
۲. روایان شأن نزول نزد شیعه ۱۰۷
۳. روایات شأن نزول و تنها مصداق آیه در منابع اهل سنت ۱۰۸
- الف) جامع البیان ۱۰۸
- ب) الدر المنثور ۱۰۹
- ج) فتح القدر ۱۱۱
- د) شواهد التنزیل ۱۱۱
- ه) مناقب ۱۱۳

۱۱۴	و) الفصول المهمه.....
۱۱۴	ز) الصواعق المحرقة.....
۱۱۵	۴. سبب نزول آیه در برخی روایات اهل سنت.....
۱۱۶	۵. روایان شأن نزول نزد اهل سنت.....
۱۱۸	بیان مصداق آیه به وسیله پیامبر ﷺ.....
۱۱۸	۱. هنگام نزول.....
۱۲۱	۲. معرفی علی بدون سؤال.....
۱۲۲	۳. هنگام رحلت.....
۱۲۶	۴. خانه ام سلمه.....
۱۲۷	۵. جمع اصحاب.....
۱۲۸	۶. خبر آینده.....
۱۲۸	۷. شب شهادت حمزه.....
۱۲۹	۸. در پاسخ به پرسش مردی.....
۱۳۰	۹. به طور مطلق.....
۱۳۳	استشهاد از آیه در کلام بزرگان.....
۱۳۳	۱. استشهاد امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۱۳۳	الف) استشهاد بر اهل شورا.....
۱۳۵	ب) هنگام مباحثه با فاطمه.....
۱۳۵	ج) بر فراز منبر کوفه.....
۱۳۶	۲. استشهاد ابن عباس.....
۱۳۷	۳. استشهاد سعد بن زید.....
۱۴۱	۴. استشهاد جابر بن عبدالله انصاری.....
۱۴۲	۵. استشهاد امام سجاد <small>علیه السلام</small> .....
۱۴۲	۶. اجماع اصحاب.....
۱۴۳	روایات شأن نزول دیگر نزد فریقین.....
۱۴۳	مصادیق دیگر آیه نزد شیعه.....
۱۴۳	۱. اهل بیت <small>علیهم السلام</small> .....
۱۶۳	۲. آل محمد <small>علیهم السلام</small> .....

- ۱۶۴..... ۳. امام سجاده علیه السلام
- ۱۶۴..... ۴. امام صادق علیه السلام
- ۱۶۴..... ۵. شیعه
- ۱۶۵..... اوصاف شیعه در روایات ناظر به آیه
- ۱۶۵..... ۱. بهترین خلق
- ۱۶۶..... ۲. پیشانی‌شان سفید و روشن
- ۱۶۷..... ۳. همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله کنار حوض
- ۱۶۷..... ۴. رضایت خداوند
- ۱۶۷..... ۵. سوگند پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۱۶۸..... ۶. دشمن علی، دست به گردن بسته
- ۱۶۸..... بررسی دیگر مصداق‌های آیه نزد اهل سنت
- ۱۶۹..... ۱. ابراهیم علیه السلام
- ۱۷۲..... ۲. بنده مؤمن
- ۱۷۳..... ۳. ابوبکر، عبدالله بن سلام و همراهان
- ۱۷۵..... ۳. بررسی روایات غیر شأن نزول
- ۱۷۵..... خیر البریه
- ۱۷۶..... ۱. خیر الخلق
- ۱۷۷..... ۲. خیر فرقه
- ۱۸۶..... ۳. خیر الناس
- ۱۸۷..... ۴. خیر البشر
- ۱۸۸..... ۵. مختار خدا
- ۱۸۹..... ۶. خیر الامه
- ۱۸۹..... ۷. خیر الرجال
- ۱۹۰..... ۸. بهترین شخص پس از پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۱۹۳..... ۹. برگزیده اهل بهشت
- ۱۹۳..... ۱۰. احب الخلق
- ۱۹۵..... ۱۱. سرور خطاب «یاایها الذین امنوا»، در قرآن
- ۲۰۰..... ۱۲. محبوب‌ترین گروه

۱۳. نزدیک‌ترین گروه به خدا..... ۲۰۰
۱۴. سزاوارترین گروه به حق..... ۲۰۱
۴. دیدگاه‌های دانشمندان فریقین درباره آیه..... ۲۰۳
- دانشمندان شیعه..... ۲۰۳
۱. فرات کوفی..... ۲۰۳
۲. علی بن ابراهیم قمی..... ۲۰۴
۳. طبرسی..... ۲۰۴
۴. کاشانی..... ۲۰۴
۵. بحرانی..... ۲۰۴
۶. طباطبایی..... ۲۰۵
۷. شیرازی..... ۲۰۵
- دانشمندان اهل سنت..... ۲۰۶
۱. حبری..... ۲۰۶
۲. بلاذری..... ۲۰۶
۳. طبری..... ۲۰۶
۴. ابن مردویه..... ۲۰۷
۵. حسکانی..... ۲۰۷
۶. خوارزمی..... ۲۰۷
۷. ابن عطیه اندلسی..... ۲۰۸
۸. گنجی شافعی..... ۲۰۸
۹. ابن عساکر..... ۲۰۹
۱۰. سبط ابن جوزی..... ۲۰۹
۱۱. عمر موصلی..... ۲۰۹
۱۲. جوینی..... ۲۰۹
۱۳. ابن صباغ مالکی..... ۲۱۰
۱۴. سیوطی..... ۲۱۰
۱۵. هیتمی..... ۲۱۰
۱۶. شوکانی..... ۲۱۰

۱۷. آلوسی ۲۱۱
۱۸. قندوزی حنفی ۲۱۱
۱۹. مؤمن شبلنجی ۲۱۱
۲۰. قنوی ۲۱۱
۲۱. ملیح آبادی ۲۱۲
۲۲. برزنجی ۲۱۲
۲۳. امرتسری ۲۱۲
۲۴. کشفی ۲۱۳
۲۵. ابوعلم ۲۱۳
۲۶. زرنندی حنفی ۲۱۳
۵. ارزیابی مهم‌ترین شبهات مخالفان ۲۱۵
- شبهه ابن جوزی (متوفای ۵۹۷ق) ۲۱۵
- صحیح نبودن حدیث ۲۱۵
- شبهه ابن تیمیه (متوفای ۷۲۸ق) ۲۱۸
۱. عدم حجیت نقل ابی نعیم ۲۱۸
۲. کذب و موضوع بودن روایت ۲۱۹
۳. عام بودن آیه ۲۲۱
- شبهه ابن حجر هبتمی (متوفای ۹۷۴ق) ۲۲۲
- شبهه آلوسی (متوفای ۱۲۷۰ق) ۲۳۰
- بهتر از پیامبر ۲۳۱
- شبهه البانی (۱۹۱۴ - ۱۹۹۹) ۲۳۵
- موضوع بودن حدیث ۲۳۵
- جمع‌بندی ۲۴۰
- کتابنامه ۲۴۵

مقدمه

همواره در طول تاریخ، در هر زمان، دو گروه متضاد در مقابل یکدیگر بوده‌اند؛ یکی پاسدار حق و دیگری طرفدار باطل. در تشخیص این دو گروه، مشکلی نیست؛ اما مشکل وقتی پدید می‌آید که هر دو گروه، خود را برحق بدانند و بر آن اصرار بورزند؛ در چنین اوضاعی است که تشخیص حق و باطل برای مردم دشوار خواهد بود و بسیاری از آنها گمراه می‌شوند؛ زیرا هریک از این گروه‌ها ادعای برحق بودن را دارند. همین امر موجب شده است که بسیاری از مردم در طول زمان از جریان فکری باطل، آسیب‌های مادی و معنوی فراوانی ببینند.

جریان تفکر باطل، تاکنون میلیون‌ها انسان بی‌گناه را به کام مرگ فرستاده، صدها آبادی را به ویرانی مبدل نموده، میلیون‌ها زن و کودک را بی‌سرپرست و اسیر حوادث زمان و مکان کرده است. فرعون‌ها و نمرودهای زمان با احزاب و اطرافیان سبک‌مغزشان، به گورستان تاریخ پیوستند؛ اما در قرن بیست و یکم هم میلیون‌ها انسان، در دست سفیهان قوم، بازهم لقمه پرچرب و نرم گرگ‌های زمان می‌شوند. اگر بازهم موسی‌ها در مقابل این نمایندگان شر مقاومت نکنند، بی‌تردید جوامع

بشری امروز نیز دچار سرنوشتی ننگین، همچون سرنوشت فرعون‌ها، نمرودها و قومشان خواهند شد. قرآن مجید، به صراحت جامعه را از وجود خطری آگاه کرده، هشدار لازم را در این باره داده است:

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۱
 و [خودتان را] از [بلا و] فتنه‌ای حفظ کنید، که فقط به کسانی از شما که ستم کردند، نمی‌رسد (بلکه همه را فرا خواهد گرفت) و بدانید که خدا سخت‌کیفر است!

سنت و قانون خدا همواره در تعیین سرنوشت ملت‌ها نقش‌آفرین است و انسان‌های خودباخته، غافل و اسپرنفس را با سنت امهال از پا در می‌آورد؛ چنان‌که قرآن مجید در این باره با صراحت سخن گفته است:

﴿فَمَهَّلَ الْكَافِرِينَ أَمَهُلُهُمْ رُويًا﴾^۲

پس کافران را مهلت ده، اندک مهلتشان ده.

همچنین سنت استدراج، کافران را به دام خود می‌اندازد:

﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ * وَأُمَلِي لَهُمْ إِن كَيْدِي مَتِينٌ﴾^۳

و آنان را که آیات ما را دروغ انگاشتند، از راهی که خود نمی‌دانند، به تدریج خوارشان می‌کنیم و به آنها مهلت دهیم، که تدبیر من استوار است.

اکنون این پرسش مطرح می‌شود که آیا راهی هست تا از سرنوشت بد اقوام گذشته عبرت بگیریم، و خود سرنوشتمان را رقم بزنیم و در میدان نبرد، نقش ابراهیم‌ها و موسی‌های زمان را ایفا کنیم، یا دست‌کم از تکرار چنین سرنوشتی پیشگیری کنیم و گرفتار نشویم؟

۱. انفال، آیه ۲۵.

۲. طارق، آیه ۱۷.

۳. اعراف، آیه ۱۸۲ - ۱۸۳.

اولین پرسشی که به ذهن هر انسان عاقلی خطور می‌کند، این است که چه راهی را برگزینیم تا سقوط نکنیم؟ با سنت هدایت تکوینی، می‌توان حق را از باطل تشخیص داد و با به‌کارگیری عقل، مسیر خود را به راه راست تغییر دهد: ﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾^۱ «و او را به دو راه (خیر و شر) رهنمون کردیم».

راه خیر و راه شر به او نشان داده شده است:

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾^۲

درواقع ما او را به راه (راست) راهنمایی کردیم، درحالی‌که یا سپاسگزار یا بسیار ناسپاس است.

نقش انسان، فقط در انتخاب آن راه است و کسی که از سرنوشت دیگران عبرت نگیرد، خود مایه عبرت دیگران خواهد شد و کسی که از نعمت عقل برای تکامل و پیشرفت در زندگی استفاده نکند و آن را برای گره‌گشایی از کارها در مسیر زندگی قرار ندهد، از دید قرآنی، نه تنها سعادت‌مند نمی‌شود؛ بلکه او بدترین انسان روی زمین است که از چهارپایان نیز گمراه‌تر خواهد بود:

﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾^۳

به‌راستی که بدترین جنندگان نزد خدا، ناشنویان [و] گنگ‌هاند که خردورزی نمی‌کنند.

خداوند پس از هدایت تکوینی و همچنین اعطای نعمت عقل و حجت باطنی به بنده‌اش، «راه‌شناسان» را هم به عنوان نعمت برتر به او ارزانی داشته است:

۱. بلد، آیه ۱۰.

۲. انسان، آیه ۳.

۳. انفال، آیه ۲۲.

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۱ مردم، ملت‌ی یگانه بودند، و خدا، پیامبران را مژده‌آور و هشداردهنده برانگیخت و با آنان کتاب [خدا] را، که به‌سوی حق دعوت می‌کرد، فرو فرستاد تا میان مردم، درباره آنچه در موردش اختلاف داشتند، داوری کند. و در مورد آن [کتاب] اختلاف نکردند؛ مگر کسانی که آن [کتاب] به آنان داده شد (پس از آنکه دلیل‌های روشن به آنان رسیده بود) به‌سبب (حسادت و) ستمی که بینشان [حکمفرما] بود. پس خدا کسانی را که ایمان آورده بودند، به‌حقیقت آنچه در موردش اختلاف کرده بودند، با رخصت خودش، راهنمایی نمود و خدا، هر کس را (شایسته بدانند و) بخواهد به راه راست راهنمایی می‌کند.

قرآن حکیم، مهم‌ترین برنامه زندگی انسان‌ها را قیام به‌صورت دسته‌جمعی برای تحقق عدالت اجتماعی می‌داند و آمدن پیامبران را نیز تحقق چنین امری برمی‌شمارد:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيُقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾^۲
 به‌یقین فرستادگانمان را با دلیل‌های روشن (معجزه‌آسا) فرستادیم، و همراه آنان کتاب (الهی) و ترازو را فرو فرستادیم، تا مردم به دادگری برخیزند.

این آیه، قیام برای اقامه عدالت را باز گو می‌کند، نه عمل به آن را؛ چنان‌که قرآن از اقامه نماز سخن می‌گوید، نه صرف خواندن آن، که گاهی ضرر هم دارد. اما اگر نماز قائم شود، به همه ابعاد وجودی فیض

۱. بقره، آیه ۲۱۳.

۲. حدید، آیه ۲۵.

می‌بخشد و چنین نمازی معراج مؤمن است و مانع منکر و فحشا می‌شود. چنان‌که عدالت، قیام را می‌طلبد و باید همچون نماز اقامه شود و نه تنها خود شخص آن را اقامه کند، بلکه همراه دیگران آن را به پا دارد، تا که فواید آن به همه مخلوقات برسد. انبیا برای چنین برنامه‌ای آمدند و مردم را به آن واداشتند. لام در آیه **﴿لِيُقِيمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾**، لام تعلیل است؛ یعنی هدف از بعثت همه انبیای بزرگ الهی **ﷺ**، برانگیختن مردم برای اقامه عدالت است. می‌توان حکومت پنج ساله حضرت علی **ؑ** را نمونه‌ای بارز برای تحقق عدالت اجتماعی دانست.

قرآن کریم، برخی امور بسیار سرنوشت‌ساز بشری را با ماده «ق و م» یاد کرده است که عبارت‌اند از:

۱. نماز: قرآن مجید درباره نماز حتی یک بار هم از واژه «قراء» (خواندن)، استفاده نکرده؛ بلکه در همه آیات از اقامه نماز سخن گفته است:

﴿وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتَوْهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾^۱

و (نیز به ما فرمان داده شده به) اینکه نماز را به پا دارید و [خودتان را] از [عذاب] او حفظ کنید و او کسی است که فقط به‌سوی او گردآوری خواهید شد.

۲. دین: قرآن مجید به امت اسلامی درباره اقامه دین، همچون اقامه نماز دستور داده است:

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ﴾^۲

برای شما از دین مقرر کرد آنچه را که نوح را بدان سفارش کرده، و

۱. انعام، آیه ۷۲.

۲. شوری، آیه ۱۳.

آنچه را به سوی تو وحی کردیم و آنچه را که ابراهیم و موسی و عیسی را بدان سفارش کردیم، که دین را برپا دارید و در آن تفرقه افکنی نکنید. بر مشرکان گران است آنچه را که آنان را به سویش فرا می خوانید. خدا هرکس را بخواهد به سوی (رسالتش) برمی گزیند، و کسی را که بازگردد، به سوی خود راهنمایی می کند.

اقامه دین، عمل به همه دستورات جاویدانه و حیات بخش آن است که به جامعه رنگ و بوی دیگری می بخشد و در آن، فقط عمل فردی مهم نیست، بلکه عمل جمعی نیز مهم است. اقامه دین یعنی استمرار دین در همه عرصه های زندگی، و این، بدون اقامه استمرار و مقاومت، به دست نخواهد آمد؛ بلکه از آنجا که کار بسیار طاقت فرسایی است، برای تحقق آن باید همه جامعه با یکدیگر تعاون کند:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى﴾^۱

و (برای) نیکوکاری و (خودنگهداری و) پارسایی با یکدیگر همکاری کنید.

۳. قیامت: قرآن در چندین مورد از اقامه قیامت سخن گفته است:

﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدِي وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾^۲

ای پروردگار ما، در روزی که حساب برپا می شود، من و پدر و مادرم و مؤمنان را بیامرزد.

قیامت، روز مقاومت است و فقط یک روز دارد که معادل پنجاه هزار

سال دنیا است:

﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾^۳

۱. مائده، آیه ۲.

۲. ابراهیم، آیه ۴۱.

۳. معارج، آیه ۴.